

A. Király András: LTP.

Négy éves korom óta, éppen húsz éve lakom a Gazdagréti lakótelepen. Lakótelepi óvodába és általános iskolába jártam, amióta az eszemet tudom, panelházak vesznek körül. Ez alatt a 20 év alatt bőven volt időm részletesen tanulmányozni a lakótelepen élő emberek életét és szokásaikat, a sivár, ingerszegény környezet káros hatásait. A házak itt majdnem teljesen egyformák, nagy szürke tömbök, melyekben sokféle ember lakik összezárván. A lakások kicsik, a falak nagyon vékonyak, ezért a sok különböző életritmusú ember közt gyakori a konfliktus. Ha a szomszéd tüsszent, az a másik lakásban is hallatszik, másról nem is beszélve.

Diplomamunkám a lakótelepen élő emberek mindennapjait mutatja be eltúlozva, kissé karikírozva. A mű megszületésének első fázisa IV. évfolyam első félévében kezdődött. Itthon a szobám ablakából éppen látszik egy lakótömb tűzfala, amelyet a panelek fugái négyzetekre osztanak. Innen jött a gondolat, hogy négyzetekbe zsúfolt, szorongó, feszengő figurákat rajzoljak, ezzel utalva a kis lakásokban összezárt embertömegekre. Tulajdonképpen minden négyzet egy-egy szobát ábrázol, amibe tulajdonosa, tulajdonosai alig férnek el.

Ez a diplomamunka egy hosszú folyamat végkifejlete, amely 24 darab 10 x 10 cm-es linómetszet születésével kezdődött. A linó-metszeten tehát alakokat ábrázolok mindennapos tevékenységeik végzése közben. Nyolc jelenet a TV nézésről, és az esetleg közben gyakorolható foglalatosságokról szól. Ezek a jelenetek a következőket ábrázolják: kisgyerek szétronált játékaival nézi a háborút a TV-ben; dagadt nő zabál a TV előtt; nyugdíjas házaspár kanapéről nézi a TV-t; heroinista hangyafocit néz a TV-ben; három gyermekes házaspár zsúfolódik össze a TV előtt; fiatal pár TV előtt szeretkezik; tévéjétől alig elférő ember; falon dörömbölő figura, aki a mellette lévő lakásban épp fűró embertől nem hallja TV-t.

Az utóbb említett képpárhoz hasonlóbból még 5 darab van: mozgásigényét szoba kerékpáron vezető figura mellett tolószékben ülő figura; számítógép előtt ülő figura, mellette könyveitől alig férő olvasó alak; szeretkező pár és őket kihallgató figura; óriási hangfalaitól alig férő zenebold mellett, egy öt hangerőben túlszárnyalni akaró másik hangerő mániás; lakásában alig elférő zabagép, mellette egy láncdohányos anorexiás nő. Ezen kívül van még két nagy kutyájától alig férő alak; étkező házaspár; szobájában szorongó figura; lakásában egyedül gubbasztó alak; lerobbant alkoholista; és a lakótelepeken előszeretettel alkalmazott emeletes ágy rajta alvó alakokkal.

A metszetek formai megoldásukat tekintve geometrikus vonalrajzokhoz hasonlítanak. A lakótelep struktúrájából adódóan a figurák szögletesek és erősen tagoltak, utalva ezzel a panelházak egyszerű tömb formájára és négyzetesen tagolt tűzfalaikra. A jelenetekben majdnem minden figura meztelen, ezzel kívántam érzékeltetni törékeny, esendő emberi mivoltukat a kemény betonrengetegben. Az alakok körül örvénylő vonalháló több mindenre utal: a berendezési tárgyaktól túlcsoportuló szobákban levő zsúfoltság, rendetlenség hatását kelti, míg a TV-s jelenetekben a kígyózó vonalháló a készülékből sugárzó butító műsorok folyamatát is jelzi, melyek lekötik, behálózják, mintegy fogva tartják az emberek gondolatait. A vonalháló egyben a szobák lakóinak kavargó gondolatait teszi láthatóvá, mely gondolatok nap mint nap fojtogatják őket. Ugyanakkor ez a vonalháló emlékeztet egy a 60-as 70-es évekre jellemző mintára, mely akkor szokásos volt függönyökön, tapétákon, ajtó üvegeken, s ez egyben utal a lakótelepek „fénykorára”, mely szintén erre az időszakra esett.

Az elkészült metszeteket első lépésként hagyományosan papírra nyomtattam, oly módon, hogy sűrűn egymás mellé téve egy nagy téglalapot formázzanak, mely a panelház formájára

utal. A sűrűn egymás mellé nyomott metszeteket az alakok körül örvénylő vonalháló még inkább egységes tömbbé fogja össze. Ez után merült fel bennem, hogy az este „kivilágított” panelházak mintájára, ugyan ezt a nagy téglalapot lenyomtassam úgy, hogy a különböző szobák alatt más-más szín alányomás jelenik meg, a szobákban használt villanyfényekre utalva.

Még mielőtt ez a verzió megszületett volna, az az ötletem támadt, hogy mindenképpen térben kéne megjelenítenem a tömböt, mivel igazából így érzékelhető a forma súlyossága. Így viszont megoldhatóvá vált, hogy színek helyett valódi fényt használjak, sőt még a TV-k által létrehozott villogó kékes fény is megvalósulhatott. Tehát a színes nyomat helyett egy fényekkel kombinált installáció született úgy, hogy a linókat levilágítottam fóliára, ezáltal átvilágíthatóvá váltak. Maga a tömb szürkére festett plexiből készült és két hagyományos sárga izzó világította át az ablakaiba kerülő linókat. Végül majd minden jelenet más színt kapott, mivel különböző színű fóliákkal átszíneztem az alapvilágítást. A TV-s jelenetek mögé kék színű villogó led került beépítésre, így az egyes fények villogását összehangolva elérhettem azt a hatást, hogy egy-egy szobában egyazon műsort néznek. A tömbön ajtót szándékosan nem hoztam létre ezzel is hangsúlyozva a benne lakók világtól való teljes elzártságát.

A fényeffektekkal kombinált installáció majdnem tökéletesen kifejezi a lakótelepi élet sivár egyhangúságát, de „kis” mérete és csak félhomályos kiállítóterben való érvényesülése miatt tovább kellett lépnem. A 11 emeletes lakóház a legtökéletesebb hordozó a jelenetek számára. Ezzel a képeket abszolút helyzetbe hozom és az „életnagyságú” méretnek köszönhetően a mű sokkal erősebbé, átérezhetőbbé válik. Diplomamunkám tehát egy panelház tűzfalán jelenik meg. Ehhez a linókat számítógépbe be kellett szkennelni és vektorosítani, hogy az extrém nagyítás után a linók megőrizzék eredeti állapotukat, és ne legyenek pixelesek. A panelek 265 x 280 cm-esek ekkorára lesznek a metszetek felnagyítva, így kerülhet a 24 db metszet 24 panellel fedésbe. Az alkotás mérete 10.6 m x 16.8 m azaz kb. 178 nm. A mű formavilága a lakótelep formavilágához igazodik, mégis elüt attól, hiszen élénk színeivel kitűnik a szürke panelrengetegből. A színek amellet, hogy kiemelik az eredetileg fekete-fehér metszeteket a szürkeségből, érzékeltetik az esti lakótelepet, amikor a lakásokban felkapcsolt villanyok, változatos fényei szint visznek a szürkeségbe. Színeknek az alapszíneket választottam (piros, kék, sárga) és a fehéret, ezzel is utalva arra, hogy a fényről van szó, hiszen a három alapszín fény formájában, együtt fehér fényt alkot. A kék szín használata szükségszerű volt, hiszen a jelenetek több mint egyharmadában szerepel a televízió, amely fényével kékre színezi a szobát. A sárga szín használata is evidens volt, mert a legtöbb lakásban sárga fényű világítást használnak. A negyedik színt, a pirosat, azért választottam, mert megfigyeléseim során a kék és a sárga fény mellett, ha volt még valamilyen színű megvilágítás az ablakokban az leggyakrabban narancs vagy piros fény volt.

Műszaki leírás

Az eredeti tervet a köztérre való kihelyezés miatt át kellett alakítanom. Eredetileg úgy terveztem, hogy a metszetek a fal egész felületén, szétszórva jelennek majd meg, de mivel így a fal alján lévő képek elérhetővé váltak volna a falfirkálók számára, ezért a jeleneteket a fal felső felében sűrítettem össze. Mivel a tűzfal 4 panel széles, ezért a képek a felső 6 panelsorra kerülnek, így jön ki a 24 egymás melletti panel. Ezt a verziót azért tartom jónak, mert a sűrűn egymás mellé nyomtatott metszetek által létrehozott felület jobban érzékelteti a lakótelep tömörszerűségét, zsúfoltságát. Minden vízszintes sorban megjelenik mind a négy felhasznált szín, de minden sorban, más sorrendben követik egymást, ezzel ritmusossá téve a felületet. A technikai és anyagi megvalósíthatóság miatt kellett lemondanom arról is, hogy a nyomatok közvetlenül a falra legyenek felfestve, mivel ezt rendkívül nehéz megoldani, igen drága, és a

kivitelezése is jóval tovább tart. Ezért végülis hordozónak a PVC hálót választottam, mivel erre egyszerűen, nyomdai eljárással lehet felvinni a felnagyított metszeteket. A PVC háló előnyeihez tartozik még, hogy jól bírja az időjárás viszontagságait (színtartóssága 3 év), lyukacsossága miatt nem tud belekapni a szél, és a felhelyezése is nagyon egyszerű. A mű külseje szempontjából azért előnyös még ez a hordozó, mivel ipari jellege révén teljesen beleillik a lakótelep szerintem ugyancsak ipari környezetébe. A PVC háló felhelyezése oly módon történik, hogy egy 6 mm-es sodrony keretet kell kiépíteni a falfelület szélétől 20 cm távolságban, oly módon, hogy a sarokpontokon erős tartószemeket és 2-3 méterenként egy-egy vezetőszemet kell fűzni a falba. Az így kiépített keretben tökéletesen kifeszíthető az elkészült épületgrafika. A reklámpar igényei szerint kifejlődött technológiát használok fel művészi közvetítésére.

Az alkotás célja

A szocializmus lakásépítési programja keretében létrejött panelrengetegek „élhetőbbé” tételére történtek próbálkozások képzőművészek bevonásával. Még mielőtt erről röviden írnék, szeretném hangsúlyozni, hogy alkotásomat nem ebbe a körbe sorolom, hanem elsősorban gondolatébresztőnek, figyelemfelkeltőnek, egy adekvát helyen elhelyezett műnek szánom. Céлом mintegy tükröt tartani az itt élőknek, a ház külső falán megjeleníteni a falakon belül zajló életet. A köztéri kiállítás közös élménye az együvé tartozás élményét, sőt a lokálpatriotizmust is felkeltheti az itt lakókban. A tizenegy emeletes betonház mint installáció a téma ábrázolásának legmegfelelőbb hordozója, maximálisan érzékelteti e lakóközösség és lakókörnyezet egyediségét, csak rá jellemző sajátosságait. Ebből adódóan ez a közösség remélhetőleg elfogadja és befogadja az alkotást. A szokványos, egyhangú lakótelep egy látványossággal gazdagodik, egyedi képzőművészeti kiállítás helyszínévé válik. Olyan unikális kiállítás színterévé, amely, ha kellő médiavisszhangot kap, mint látványosság Budapest más részeiből és vidékről is látogatókat vonz, s ezáltal a lakótelep nyitottá válik a világ számára, megszűnik oly jellemző bezártsága. Ezek a képek ironikus hangvételűek, ezért főszebáditóan hatnak a nézőre, aki látva mindennapjainak kissé karikírozott megjelenítését, kellő humorral tekinthet önmagára.

Nem álmvilágot ábrázol, hanem felerősíti a valóságot; a negatív hatásokat jócskán eltúlozva, karikírozva mutatja be. Abban az értelemben, ahogy azt Collingwood a *The Principles of Art* című könyvében megfogalmazza: „A művész ne abban az értelemben legyen próféta, hogy jövendőt jósol, hanem abban az értelemben, hogy közölje az emberekkel – még tetszésük ellenére is – szívük legrejtettebb titkait. Művészi hivatása abban áll, hogy fenntartás nélkül mondjon ki mindent, ami a szívében fekszik. De ne saját titkait közölje, mint ahogy az individualista művészeti elmélet tanítja. Mint közösségének szószólója, a közösség titkainak kell hangot adnia. Az emberi közösségnek azért van szüksége a művészre, mert nem ismeri saját lelkét, és ennek az ismeretnek hiányában saját magát ámitja éppen azon a ponton, ahol a tudatlanság maga a megsemmisülés. A rosszra, ami ebből a tudatlanságból származik, a költő, mint próféta nem adhat gyógyírt, mert ilyet már egyszer adott saját költeményében. A művészet a közösség gyógyszere az értelem legszörnyűbb betegségére, a tudat romlottságára.”

Néhány példa a lakótelepen megjelenő képzőművészeti alkotásokra

Az ebben résztvevő művészek az akkori szocialista rendszer eszközévé váltak. Az embertelen, ingerszegény lakókörnyezet sivárságát egy „szépségtapasszal” elrejtették az ott lakók szeme elől.

A 80-as évek elején az NDK-ban voltak törekvések a lakótelepi környezet dekorálására.

„A lakásépítési program a maga szociális és kulturális dimenzióival a szocialista város- és településfejlesztés folyamatos programja. A lakáskérdésnek, mint szociális problémának megoldása egyben olyan célszerű és vonzó környezet kialakítását követeli, melyben az emberek jól érzik magukat, mellyel azonosíthatják magukat, és amelyet aktívan továbbfejleszhetnek. (...) A társművészeti alkotások a derűs, nyugodt miliőt hangsúlyozzák. (...) Kezdetben mindenekelőtt néhány reprezentatív építmény volt az, melyek kialakítása a német építőművészetben hagyományosan az „épített összművészeti alkotás” elképzeléséhez és az építészek, illetve művészegyéniségek szoros együttműködéséhez kapcsolódott, később az iparosított építés átfogó lehetőségeivel szocialista társadalmi rendünk alapjain mind komplexebb, a szocialista életmódot ösztönző építőművészeti megoldások jöhettek létre.” (Rolf Walter: Az építészet társművészetei – Művészet, XXV. évfolyam, 1. szám, 1984. január 50 – 52. old.)

Hanfried Schultz – Werner Petrich: Albrecht Dürernek, poliakrilát festék betonfelületen kb. 30 nm, 1981, freskó a Berlin – Marzahn lakótelep egyik iskoláján

Achim Kirchner: Kelet meséi, a Berlin-Marzahn lakótelep egyik óvodájának bejárata, poliakrilát festék betonfelületen, kb.35 nm, 1982.

Heinrich Tessmer: Kutatások, freskó a Berlin-Marzahn lakótelep egyik iskoláján, caparol, kb. 30 nm, 1981.

Siegfried Schütze - Bernd Martin: A holnap fantasztikus világa, freskó, a Berlin-Marzahn lakótelepen, poliuretán betonfelületen, kb. 200 nm, 1981.

Ezek a környezetbe nem illő, megalomán „művek” a szocializmus eszméi jegyében létrehozott élehetetlen lakókörnyezet felületi kozmetikázását jelentették.

A magyar próbálkozások közül az első, és legismertebb a Csete György nevével fémjelzett Pécsi Ifjúsági Iroda terve a Paksi Atomerőmű lakótelepére, amely „tulipános ház” néven került be a köztudatba. A program nemcsak a házak dekorálására szorítkozott, hanem ennél sokkal több volt, építészeti tervet is tartalmazott, amely a lakókörnyezet, a lakások élehetőbb tételét tartalmazta volna. A terv ezen része javította volna az életkörülményeket a lakótelepen, de a magyar népművészet egyik alap-motívumának, a tulipán dekorációs alkalmazása számomra összeegyeztethetetlen ezzel a rideg világgal, túl távol esnek egymástól, nem születhet meg köztük az átkötés.

Csete György mondja egy vele készült interjúban: „Elültették az emberek agyában, hogy felületi kozmetikázásról van szó. Valótlanság. Olyan mobil alaprajzi rendszert dolgoztunk ki, amelynek helyes elveit (családközpontú alaprajzszervezés, lakó-étkező előteres lakásokkal) két évvel később országos pályázat igazolta. A lejtős terepen lépcsőző, erősen bontott, megmozgatott tömegű épületeknél pedig – elnézést a szerénytelenségért – csináltak-e azóta jobbat? Paksra tíz év után sem kaptunk érdemleges építészeti választ. Nem támogatták tovább, nem tűrték, de tiltották e nem is oly nagy volumenű kísérlet folytatását.

Elgondolkodtat: ezzel szemben támogatást élvez a tízszintes háznak álcázott „birodalmi lépegető”, amelyik igazolja a városi kultúrát, tűri a falvak rikító színekbe öltözését, s nem tiltják, hogy az üdülőtelepek bádogvárosokká zülljenek. Baj van az alkotói szabadság értelmezésével. Miközben kóklerok telemocskolhatják az országot, a valamennyiünk birtokolta, közös környezetet, eközben jó művészek öncélú játszadozásra kényszerülnek. Hatástalanított, haszontalan szobaművészet terjed, az építészek körében pedig színes ceruzarajz pótolja az épületet. Közcél helyett – öncél. Az értékek nincsenek a helyükön régóta.” (Menyhárt László: Leveles ágból... Beszélgetés Csete Györggyel, Művészet, XXIV. évfolyam, 3. szám, 1983. március, 40 – 43. oldal)

Egy másik, magyar panelház megújítási, dekorálási kísérlet Tillai Ernő nevéhez fűződik Pécs – Uránvárosban: az ablaknyílások perspektivikus négyzetbe írása.

Újabb épületdekorációk, főként reklámcéllal: Egész tűzfalat beborító festés vagy kép (Széna tér vagy a Ferenc József felüljáró Váci úti sarka).

Engedélyek, szponzorok

Tervemet a lakóhelyem, a XI. kerületi Önkormányzat (Kulturális Bizottság, Tervtanács), a Budapest Galéria, mint szakmai engedélyező szervezet, a kihelyezésre kiszemelt lakótömb lakóközösségének közgyűlése támogatta. A mű létrejöttét, természetesen mestereim mellett, az egyetem rektora, Farkas Ádám szobrászművész is támogatta, akinek ugyanezen a lakótelepen valósult meg egy szökőkút terve.

A megvalósításhoz szükséges összeg: 2.190.000 Ft

Ehhez a kerületi önkormányzat 1.0 millió, az Antenna Hungária Rt. 0.5 millió Ft-tal járult hozzá.

A 24 metszetből kettő közel a panel méretére felnagyított példány a Barcsay teremben a diploma kiállításon is szerepelt. Ez a két metszet egy-egy 2 x 2 méteres PVC ponyvára lesz nyomtatva, az ipari jelleg hangsúlyozása végett.

A mű és a két kép kivitelezését kedvezményes áron vállalta az OSG Sign Kft.

A csomagolásairól elhíresült Christohoz hasonlóan, én is a mű részének tekintem a létrejöttéhez szükséges engedélyek és pénzek megszerzését. De vele ellentétben, míg ő a csomagolásai által elrejti szemünk elől az objektumokat, addig én ebben a munkában nem elrejttem, hanem láttatom, mintegy kifordítom a házat (a „csomagoló anyag”, mint információ közvetítő jelenik meg).

Diplomamunka, Magyar Képzőművészeti Egyetem, Képgrafika Tanszék, 2005

Témavezető tanár: Baranyay András

Felhasznált irodalom:

Collingwood: The Principles of Art című könyve

Rolf Walter: Az építészet társművészetei – Művészet, XXV. évfolyam, 1. szám, 1984. január
50 – 52. old.

Menyhárt László: Leveles ágból... Beszélgetés Csete Györggyel, Művészet, XXIV. évfolyam,
3. szám, 1983. március, 40 – 43. oldal